

Fenomén mečového tanca v Európe. Kultúrno-historické kontexty

The Phenomenon of Sword Dancing in Europe.
Cultural-historical contexts

Prof. Mgr. Katarína Slobodová Nováková, PhD.

Mgr. Michaela Grznárová

Mgr. Mária Lujza Kovalčíková

Mgr. Laura Vasiliauskaitė

PhDr. Agáta Petrakovičová, PhD.

Katedra etnológie a mimoeurópskych štúdií, Filozofická fakulta, Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave, Námestie J. Herdu 2, 917 01 Trnava, SLOVAK REPUBLIC

Korešpondenčný autor: katarina.novakova@ucm.sk

ORCID: 0000-0002-8331-7040

Abstract

Sword dances belong to the oldest layers of dance culture. The origin of these dances, which can be described as a phenomenal manifestation of dance culture in almost the whole of Europe, unfortunately cannot be reduced to a single genetic basis. It goes without saying that such dancing would not still exist today without its bearers. Sword dancing has been gradually modified in some countries, losing its ceremonial function or its connection to the calendar cycle, and being transformed into a theatrical form; in some countries it is now only maintained by small groups of dancers as a social occasion. The tradition of sword dancing is a unique example of Europe's intangible cultural heritage. The ancient chain and circle form of the dance is an element common to European countries, apart from the connection with the carnival season. The dance itself has its own specific features – dance patterns, costumes, clothing accessories, and props, which are unique components of the dance that point to its archaic character. The aim of the study is to document these dances, identifying the characteristic features and common expressions across almost all of Europe, or in the countries where they have been documented.

Key words

Sword dance - rapper dance - sword - dancing occasions - historical contexts

Acknowledgement / Funding

Štúdia vznikla v rámci riešenia projektu VEGA 1/0606/21: Inovatívny model monetizácie digitálnych hier v oblasti kreatívneho priemyslu.

Úvod

Tradičia mečových tancov je ojedinelou ukážkou nehmotného kultúrneho dedičstva Európy. Spoločným prvkom v európskych krajinách je najmä starobylá reťazová a kruhová forma tanca a používanie mečov a ich variantov. Unikátnymi súčasťami tanca, ktoré poukazujú na jeho archaický charakter, sú obradné bitie tanečníka, jeho obeťovanie či vykúpenie. Samotný tanec má svoje špecifiká – tanečné schémy, kroje, odevné doplnky, rekvizity.

Mečové tance rozšírené v Európe sú rôzneho pôvodu. Niektoré sú pozostatkom tancov na oslavu víťazstva kresťanov nad Maurmi, iné odrazom rytierskej kultúry 15. storočia. Často ich tancovali predstavitelia cechov, či polovojské skupiny. V priebehu stáročí do nich prenikali i prvky agrárnej mágie, čomu napovedá ich realizácia v predjarnom období a motív obety. Tance v zbroji či výstroji so zbraňami symbolizovali zápas a demonštráciu sily, meče, šable alebo štylizované podoby týchto zbraní boli vnímané ako symbol porážky protivníka či negatívnych síl.¹ Neprehliadnuteľným aspektom ich uplatnenia a pretrvania mohol byť i motív vlastnej reprezentácie a podtext sociálny.

Mečové tance reťazového charakteru patria k najstarším vrstvám tanečnej kultúry. Pôvod týchto tancov nevieme zredukovať len na jeden genetický základ. V niektorých krajinách sa tanec postupne modifikoval, zanikala obradná funkcia či nadväznosť na kalendárny cyklus a preklenul sa do divadelnej podoby a inde ho dnes udržiavajú len malé skupinky tanečníkov ako spoločenskú príležitosť.

História vedeckého záujmu a výskumu mečových tancov je bohatá, odráža mnoho rôznych smerov či skôr vedeckých škôl v Európe. Bádateľia, zaoberajúci sa týmito tancami, vychádzali najmä z klasických diel Fräsera a Tylora, a na analýzu vývinu týchto tancov aplikovali najmä Tylorovu teóriu prežitkov.² Ako postupuje sociálny vývin spoločnosti, aj tie najzávažnejšie myšlienky a činy sa môžu stať obyčajným prežitkom. Pôvodný význam postupne zaniká, každá generácia si ho čoraz menej uchováva v pamäti a napokon zostane na etnografii, aby sa viac či menej úspešne pokúsila o jeho rekonštrukciu.³

Táto teória, ako východisková, poskytla teoretický rámec pohľadu na mečové tance a ich výskum. To sa premietlo do názoru, že stredoveké i súčasné mečové tance sú zdegenerované fragmentárne prežitky pravekých, vidieckych alebo kmeňových náboženských rituálov, ktoré sa zameriavajú na predstieranú popravu a vzkriesenie ústrednej

---

1 Bližšie pozri napr. *Masopustní mečové tance na Uherskobrodsku*. Dostupné z: <https://www.nulk.cz/2023/01/24/masopustni-mecove-tance-na-uherskobrodsku/> (cit. 01. 11. 2023).

2 FORREST, John: *Morris and Matachin. A study in Comparative Choreography*. London: English Folk Dance and Song Society, Sheffield Centre for English Cultural tradition and Language, 1984. s. 7-8.

3 TYLOR, Edward Burnett: *Primitives culture: Researches into the Development of Mythology, Philosophy, Religion, Language, Art and Custom*. London: J. Murray, 1871, zv. I, s. 110-111, cit. podľa KANOVSKÝ, Martin: *Kultúrna a sociálna antropológia. Osobnosti a teórie*. Bratislava: Chronos, 2004, s. 16-17.

Obr. 1. Hviezda ako výsledok prepletenia mečov počas tanca. Veľka Británia, 2020. Archív autorky (so súhlasom Redcar Sword Dancers).

postavy s cieľom zabezpečiť plodnosť krajiny.⁴ V našom (česko)slovenskom prostredí sa fenoménu mečového tanca venovali viacerí autori. Treba spomenúť napríklad Leoša Janáčka a Františka Pospíšila. Práve Pospíšil je autorom kľúčovej štúdie: *Mečový (zbrojný) tanec na slovanske půdě* (1911).⁵ Janáčka tanečníci zo Strání zaujali natoľko, že v roku 1899 skupina tanečníkov z tejto obce vystúpila s mečovým tancom v Besedním domě v Brne a v roku 1906 bola do Strání zorganizovaná exkurzia Pracovného výboru pre českú národnú pieseň na Morave a v Sliezsku.⁶ Problematike mečových tancov sa v priebehu rokov venovali viaceré štúdie Ludvíka Kunza, Hannah Laudovej, Jaroslava Čecha, Pavla Popelku, záverečná práca A. Popelkovej či štúdie Stanislava Důžeka.⁷ Zo zahraničnej produkcie považujeme za kľúčové diela Stephena D. Corrsina, a to najmä jeho syntetickú monografiu *Sword Dancing in Europe: A History*⁸ a časopisecké prá-

4 CORRSIN, D. Stephen: The Historiography of European Linked Sword Dancing. *Dance Research Journal* 25, 1993, č. 1, s. 3.

5 POSPÍŠIL, František: Mečový (zbrojný) tanec na slovanske půdě. *Narodopisný věstník československý* 6, 1911, s. 25–56.

6 PAVLICOVÁ, Martina: *Cestami lidového tance. Zdenka Jelínková a česká etnochoreologie*. Brno: Masarykova univerzita, 2012, s. 67–76.

7 Tamtiež, s. 125–126.

8 CORRSIN, D. Stephen: *Sword Dancing in Europe: A History*. Wiltshire: Hisarlik Press, 1997.

ce Trevora Stona.⁹ Obaja autori sa viackrát zúčastnili na výskumoch mečových tancoch v strednej Európe a navštívili osobne i Festival masopustných tradíc v Strání na Morave. Okrem nich sa podrobnejšie tomuto fenoménu venoval i anglický výskumník E. S. Cowte, ktorý analyzoval staršie výskumy významného zberateľa Cecila Sharpa.¹⁰

Historické kontexty mečového tanca v Európe

Tanec, známy ako mečový tanec, tanec so šablami alebo palicový tanec, je fenoménom existujúcim vo veľkom množstve európskych krajín. Jednou z najstarších, či podľa viacerých autorov najstaršou zmienkou o nich, je zápis rímskeho historika Cornelia Publia Tacita, spomínajúci tance germánskych kmeňov:

„Poznajú len jediný druh zábavy, stále rovnaký pri každom slávnostnom zhromaždení: nahí mládenci pre svoju zábavu tancujú s mečmi a s nastavanými oštepami. Cvik urobil z tohto tanca doslova umenie, umenie mu dalo pôvab, nie však pre odmenu alebo mzdu. Odmenu tejto bujnosti, akokoľvek odvážnej, je potešenie divákov.“¹¹

Z obdobia raného stredoveku v stredoeurópskom aj širšom európskom priestore pramene úplne absentujú, začínajú sa objavovať až v neskoršom stredoveku. Pre vyššie spoločenské vrstvy boli charakteristické tzv. *morisky*, ktoré tancovali šľachtici na väčšine európskych dvorov, čím symbolizovali boj kresťanov a pohanov. Tanec pochádza pravdepodobne zo Španielska a spája sa s expanziou Maurov a ich následnou porážkou. V niektorých prípadoch boli meče pri tanci nahradené bielymi vreckovkami alebo kvetmi na znamenie víťazstva kresťanov.¹² Do zvyšku Európy tance prenikali podľa H. Laudovej vďaka družinám počas diplomatických ciest.¹³ Rozšírenosť tanca v Európe môže však súvisieť i s migračnými procesmi v rámci Európy.

Závažný vplyv na formovanie tanečnej kultúry najmä stredovýchodnej a južnej Európy mala nepochybne turecká vojnová expanzia. U balkánskych národov možno badať, ako sa príznačne uchovali kolektívne reťazové a kruhové tance, ktoré boli charakteristické pre tanečnú kultúru európskeho stredoveku a ich pretrvanie v tejto oblasti je „dôsledok izolácie zapríčinennej stáročia pretrvávajúcou okupáciou týchto území.“¹⁴

---

9 STONE, Trevor: *Rattle up, my boys. The Story of Longsword Dancing, a Yorkshire Tradition*. Bradford: T. Stone, 1979.

10 Ide o prácu SHARP, Cecil: A History of the Rapper Dance. *Folk Music Journal* 4, 1981, č. 2, s. 79-116 a štúdiu SHARP, Cecil: Watching Cecil Sharp at Work: A Study of His Records of Sword Dances Using His Field Notebooks. *Folk Music Journal* 8, 2003, č. 3, s. 282-313.

11 TACITUS, Cornelius Publius: *Germania*, kapitola 24. Dostupné z: <http://www.thelatinlibrary.com/tacitus/tac.ger.shtml> (cit. 01. 11. 2023). Ako na najstaršiu zmienku o mečových tancoch upozorňujú na Tacita viacerí autori.

12 LAUDOVIČ, Hannah - STAVĚLOVÁ, Daniela: Mečový tanec. In: Brouček, Stanislav - Jeřábek, Richard (eds.): *Lidová kultura. Národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska*. Praha: Mladá fronta, 2007, s. 546.

13 LAUDOVIČ, Hannah: Tradice mečových tanců v lidové kultuře Československa. *Taneční listy*, 1986, č. 2, s. 14-15.

14 DŮŽEK, Stanislav: Ľudový tanec. In: Stoličná, Rastislava (ed.): *Slovensko-európske kontexty ľudovej kultúry*. Bratislava: Veda, 2000, s. 323-339.

Prvá zmienka o českom variante mečového tanca pochádza z roku 1465 od Šaška z Mezihorí, ktorý približuje, ako Lev z Rožmitálu počas diplomatickej cesty v Kolíne nad Rýnom predviedol tanec „*postupujúc v čele dvadsaťštyri junákov, ktorí tancovali v oblečení so zbraňami, držiac žiariace pochodne.*“¹⁵ O popularite a obľube mečových tancov svedčia i ďalšie zmienky: o *Maruschkatanci* z roku 1487 z Chebu a o *Mohrentanzi* z roku 1558 z Prahy.

Istú podobnosť s moriskami vykazuje i tanec označovaný skôr ako hajdúsky. Tento mužský tanec je chápaný ako špecifický tanec so zbraňou. Na historických zobrazeniach drží tanečník v ruke obvykle šabľu, sekeru, palicu či inú zbraň. Korene tanca v Európe siahajú až do začiatku nášho letopočtu, ale obľubu si získal najmä v 16.–18. storočí. Podkladom vzniku boli staré pastierske a vojenské tance. Najstaršia písomná zmienka zo Slovenska je z roku 1514 v opise priebehu popravy Juraja Dóžu, kde sa tento tanec tancoval. Pre hajdúsky tanec boli príznačné poskoky, výskoky, podrepy, vyskakovanie v drepe, podtínanie nôh zbraňou a iné fyzicky náročné prvky. Hudobným sprievodom bola hra na gajdy, píšťalu a bubon.¹⁶

Mečové tance sa objavovali tiež ako čestné tance udeľované cechom za pomoc pri vojenských udalostiach. Boli spojené prevažne so šermiarskymi, mäsiarskymi a nožiarskymi cechmi. Cechové tance sa postupne pod vplyvom kolonizácií prenášali na nové miesta, kde prenikali do miestnych tradícií.¹⁷

Spoločné znaky mečových tancov v Európe

Skôr, ako sa zamyslíme nad spoločnými znakmi mečového tanca ako európskeho fenoménu, mali by sme si definovať kategórie, v ktorých dané znaky budeme sledovať. Vhodným kľúčom resp. prizmou, cez ktorú budeme na tance nazerať, je definovať si skúmané kategórie nasledovne: kedy, kto, čo a kde. Kedy – chápeme ako tanečné príležitosti, kto – sú nositelia tanca, čo – samotný tanec a kde – rozšírenie tanca v konkrétnom geografickom priestore. Na základe definovania týchto kategórií by sme sa radi prepracovali k analýze spoločných znakov mečového tanca v Európe.

Tanečné príležitosti

Ako prvou zvolenou je kategória „kedy“ vo význame časového obdobia (nie historického), t. z. v akom období roka a za akých okolností sa zvykol mečový tanec tancovať.

Mečové tance boli záležitosťou rôznych období počas roka. Napríklad, na predmestí anglického Grenoside sa takéto tance tancovali najmä počas vianočných sviatkov, teda v zimnom období. Množstvo prameňov spomína ale aj to, že tanečníci tu boli

15 ZÍBRT, Čeněk: *Jak se kdy v Čechách tancovalo. Dějiny tance v Čechách, na Moravě, ve Slezsku a na Slovensku z věků nejstarších až do nové doby se zvláštním zřetelem k dějinám tance vůbec*. Praha: F. Šimáček, 1895, s. 78.

16 DÚŽEK, Stanislav: *Ľudový tanec*, c. d., s. 323–339.

17 POPELKOVÁ, Alena: *Role gazdy při masopustní obchůzce ve Strání*. Bakalárska diplomová práca. Brno: Masarykova Univerzita, Filozofická fakulta, Ústav evropské etnologie, 2016, s. 21–22.

Obr. 2. Generácie tanečníkov zo Strání. Česká republika, 2014. Archív autorky. Foto P. Popelka.

finančne ohodnotení za tanec a tak sa mohli konať v ktoromkoľvek ročnom období, ak sa zišlo dostatočné veľké publikum. V 19. storočí veľa mužov v Anglicku pracovalo v baniach, viacerí autori sa preto domnievajú, že práve kvôli silným zimným mrazom boli muži na niekoľko týždňov donútení zmeniť svoju profesiu z baníka na tanečníka.¹⁸

Od stredoveku až do začiatku 20. storočia boli v Španielsku mečové tance tesne spojené s kresťanskými sviatkami, ako sú sviatok Božieho tela alebo sviatkami svätých.¹⁹ V Rakúsku podľa prameňov sa mečové tance tancovali najčastejšie v septembri, a len na požiadanie panovníka alebo arcivojvodu. Na prelome 19. – 20. stor. sa zvyk tancovať tento tanec objavuje už aj počas fašiangov. Mečové tance počas fašiangov boli, a stále sú, fenoménom aj iných krajín a to Čiech, Slovenska, Nemecka, Švédska, Nórska, Dánska. V Belgicku sa tanec konával vždy iba raz, v nedeľu pred fašiangami.²⁰

K najfrekvencovanejšiemu obdobiu počas roka, keď sa mečový tanec v rôznych obmenách naprieč Európou tancoval, bolo obdobie fašiangov. Za najuniverzálnejší spoločný znak mečových tancov môžeme z pohľadu obdobia – naša kategória „kedy“,

18 SUGHRUE, Mary Cynthia: *Continuity, Conflict and Change: A contextual and comparative Study of Three South Yorkshire Longsword Dance Teams*. Dizertačná práca, Sheffield: University of Sheffield, Department of English Language and Linguistics, 1992, s. 131.

19 CORRISIN, D. Stephen: *Sword Dancing in Europe: A History*. Wiltshire: Hisarlik Press, 1997, s. 123, 125 a 131.

20 Tamtiež, s. 61, 167, 171 a 249.

považovať obdobie fašiangov. Na základe definície obdobia môžeme ďalej dešifrovať rôzne kultúrne vrstvy, stupne vývinu a foriem, ale aj typologické zvláštnosti, ktoré ďalej vytvárajú rôzne variácie mečového tanca. Svojou funkciou je tanec niekde na pomedzí medzi obradom a zábavou. Môže na jednej strane evokovať predstieraný boj zimy a jari, či motív vzkriesenia, ktorý symbolizoval biologickú obnovu, ktorá v tomto období nastáva. S obdobím by sa tiež mohol spájať motív boja, ktorý by mal symbolizovať zápas s demonštráciou sily, meča alebo šable – čo bolo vnímané ako symbol poraziť protivníka či zlé sily.²¹

Fašiangové tradície mali a majú rôzne formy, ktorých korene siahajú v niektorých prípadoch až do predkresťanského obdobia. Postupným vývojom dochádzalo k premenám a strate pôvodného obradného významu. Na druhej strane sa do fašiangových obyčají prijímali tiež nové prvky, ktoré časom mohli obradné funkcie získavať. Takým príkladom sú mečové tance, ktoré sú dnes na niekoľkých miestach vnímané ako tradičná súčasť fašiangových obchôdzok a plnia funkciu obradného tanca a to napriek tomu, že sa do ľudového prostredia dostali z vyšších vrstiev pomerne nedávno.²²

Nositelia tanca

Ďalšou sledovanou kategóriou pri analýze spoločných znakov mečových tancov v Európe je kategória „kto“. Tanec tancovali pôvodne rôzne profesijné skupiny ako nožiari, sklári, kováči, obuvníci, prevozníci a námorníci, baníci, ako aj pivovarníci, mäsiari,²³ krajčíri, rybári, kožušníci alebo drevorubači.²⁴ Ľudia, ktorí ovládali určité remeslá, boli dôležitými nositeľmi mečových tancov.

Mečové tance realizovali tradične skupiny mužov (najmä mladých chlapcov a mládenčov), ale zdokumentované sú i skupiny tancujúcich žien, ktoré sú však fenoménom až 20. storočia. Skupiny mužov tvorilo od 5 do 20 členov, niekedy ich však mohlo byť aj vyše 100. Záznamy z Rakúska hovoria, že takéto tance boli predvádzané pre rodinu Habsburgovcov až do začiatku 19. stor.²⁵ Z uvedených faktov môžeme dedukovať, že tieto tance boli predovšetkým súčasťou vyššej spoločnosti a mestskej kultúry. V počiatkoch sa mečové tance tancovali predovšetkým v meste, kde tancovali najmä mešťania a až od 18. storočia ich nachádzame aj na dedinách alebo v malých mestách.

Ako už bolo spomenuté, takéto tance tancovali väčšinou mladí muži. Niekedy však tancoval i starší tanečník, ktorý mal odlišný kostým, ako ostatní tanečníci. Jeho úlohou bolo najmä vyberanie peňazí od divákov. Inokedy sa vyberania odmeny ujal jeden z tanečníkov – predstavil aj uzavrel tanec a vybral peniaze. Mečové tance v Taliansku

21 PETŘÍKOVÁ, Magdalena: Mužské mečové masopustní tance. In: *Lidové tance z Čech, Moravy a Slezska. Řada druhá, Mužské taneční projevy*. Strážnice: Národní ústav lidové kultury, 2006, s. 5.

22 POPELKOVÁ, Alena: *Role gazdy při masopustní obchůzce ve Strání*, c. d., s. 21, 22.

23 INGLEHEARN, Madeleine: Swedish Sword Dances in the 16th and 17th Centuries. *Early Music* 14, 1986, č. 3, s. 367.

24 CORRSIN, D. Stephen: *Sword Dancing in Europe: A History*, c. d., s. 43, 53, 82 a 167.

25 Tamtiež, s. 138.

sprevádzali aj úplne iné postavy, ako typickí tanečníci – napríklad šašo, panovník, sudca, lukostrelec, Maur alebo *carabinieri*. V Anglicku existovali postavy kráľovnej a kráľa, ktorí netancovali, a len sa prizerali.²⁶

Na základe doposiaľ publikovaných prác môžeme konštatovať, že interpretmi tancu sú zväčša mladí muži v produktívnom plodnom veku, silní a zdraví. Súvis možno hľadať s plodnosťou, keďže obdobie fašiangov má synkretický charakter – je obdobím, ktoré malo zabezpečiť ľuďom zábavu pred nastávajúcim hospodárskym rokom a zároveň im dopriať možnosť ovplyvňovať magickými praktikami bohatosť úrody. Plodnosť mala byť teda zabezpečená i cez mágiu tancu a mladých mužov – tanečníkov.²⁷

Ďalšia sledovaná rovina kategórie „kto“ súvisí s cechmi. Už od 14. storočia sa objavujú doklady o mečovom tanci nožiarskeho cechu v Norimberku. Mečové tance sa objavovali tiež ako čestné tance udeľované cechom za pomoc pri vojenských udalostiach. Boli prepojené prevažne s cechmi šermiarskymi a nožiarskymi.²⁸ Práve v období fašiangov boli obradne prijímaní učni medzi tovarišov, volili nových cechmajstrov a tu môžeme v určitej rovine vidieť tiež jeden z možných pôvodov mečového tancu (vplyv remeselníckej tradície), ktorý pretrval i do obdobia po zániku cechov.²⁹

Oblek mužov sa tiež líšil, avšak vo väčšine dominovala biela košeľa, kabát, krátke nohavice a stužky na ozdabu či ozvláštnenie. Keď hovoríme o oblečení nositeľov mečového tancu, vo väčšine krajín si muži obliekali biele košele. V Anglicku bolo populárne ku košeliam mať aj farebné motýliky, ako aj stužky na topánkach.³⁰ V Českej republike sa tiež spomínajú stužky, ako aj celý odev mečových tanečníkov: „... také ústroj byl dosti přesně dodržován; přes bílé kabáty nebo kordule, často stačila i košile, měli přes pravé rameno širokou, červenou nebo zelenou stuhu. Stuhami byl pokryt také klobouk, „širák““.³¹ V Nemecku sa v záznamoch spomínajú tmavomodré kabáty po kolená, červené vesty, krátke nohavice po kolená, vysoké ponožky, biele košele, trojhtranné klobúky a biele rukavice.

Častými odevnými doplnkami boli rôznofarebné stuchy pripnuté na košeli, kabáte, klobúku, farebné šerpy uviazané cez prsia, najčastejšie červenej farby, ručníky, uviazané cez prsia, alebo visiace vreckovky, čiapky a klobúky rôznych veľkostí a farieb, najmä čiernej a červenej, často s kožušinou, alebo aspoň symbolicky pokryté kúskom kože či kožušiny.³²

26 CAWTE, Edwin Christopher: *Watching Cecil Sharp at Work: A Study of His Records of Sword Dances Using His Field Notebooks*, c. d., s. 282.

27 PETŘÍKOVÁ, Magdalena: Mužské mečové masopustní tance, c. d., s. 2.

28 POPELKOVÁ, Alena: *Role gazdy při masopustní obchůzce ve Strání*, c. d., s. 21.

29 CORRSIN, D. Stephen: *Sword Dancing in Europe: A History*, c. d., s. 172

30 CAWTE, Edwin Christopher: *A History of the Rapper Dance*. *Folk Music Journal* 4, 1981, č. 2, s. 86.

31 PETŘÍKOVÁ, Magdalena: Mužské mečové masopustní tance, c. d., s.7.

32 Koža alebo kožušina na odevu má symbolickú funkciu, podľa viacerých autorov poukazuje na pôvodne zvieracie obety a staršie formy rituálov. Bližšie pozri napr.: STONE, Trevor: *Rattle up, my boys. The story of Longsword dancing*, c. d., s. 6.

Obr. 3. *Smrť šaša počas tanca*. Veľka Británia, 2023. Archív autorky (so súhlasom Redcar Sword Dancers).

Okrem oblečenia boli samozrejme hlavným atribútom aj samotné meče. Názov mečový tanec nemusí vždy znamenať, že bol použitý pravý a ostrý meč. Po tejto rekvizite však dostal tanec svoje špecifické pomenovanie. Kvôli bezpečnosti je meč často bez ostrého konca, alebo je nahradený kusom tenkého ocelového či železného drôtu či tyče s dvoma rúčkami na koncoch. Často sa namiesto skutočných mečov používali i drevené atrapy. Výskumné materiály nám však potvrdzujú, že počas tanca boli používané aj skutočné meče, kvôli čomu sa vyžadovala dokonalejšia choreografická pripravenosť a šikovnosť tanečníkov. V Anglicku vo väčšine prípadov boli používané tenké železné meče, ktoré boli ohybné a mali rúčku na oboch koncoch.³³ Takéto meče mohli mať dĺžku okolo 60 centimetrov. Meče, ktoré mali jeden koniec, boli dlhé aj 90 centimetrov.³⁴ Na Slovensku, v Čechách a na Morave je používaný pojem „palicový tanec“, čo naznačuje, že meč tu nahradila palica alebo drevený meč, nazývaný šablá. Právě ostré meče sa používali iba výnimočne.

33 CAWTE, Edvin Christopher: *A History of the Rapper Dance*, c. d., s. 81.

34 SCHOFIELD, Derek: *The English Long Sword Dance: A Comparison between Two Contemporary Traditional Teams*. In: *Studia Musicologica Academiae Scientiarum Hungaricae*. Budapest: Akadémiai Kiadó, 1991, s. 319-326.

Tanec sa predvádzal na rôznych miestach – na námestiach, uliciach, v súkromných domoch, ako aj počas ľudových slávností, divadelných predstavení, v kostoloch, na kráľovských dvoroch, vo verejných domoch.³⁵

Tanec

Kategória „čo“ definuje samotný tanečný prejav, resp. spoločné znaky tohto tanca. Mečové tance možno chápať ako mužské reťazové alebo sólové tance s rekvizitou. Ich historické korene siahajú k starým zbrojným, vojenským a pastierskym tancom, k stredovekej európskej moreske, mestským cechovým tancom a k hajdúskemu tancu. Počas historického vývoja prešli viacerými funkčnými premenami a udomácnili sa v tanečnom repertoári vidieka. Rozoznávame dva základné typy týchto tancov:

1. reťazové palicové tance, známe aj ako mečové tance, ktoré sa na Slovensku a v Čechách uchovali najmä v podobe fašiangových tancov s názvami *pod šable*, *pod paličky*, *fašiangový tanec* a pod. Tancovalo ich 5–10 osôb, v prvej časti sa tanečníci, postupujúc po kruhu, reťazovito pospájali palicami, prútmi, kovovými či drevenými šablami, valaškami alebo inými rekvizitami. V druhej časti vytvárali skočnými alebo behovými motívmi rôzne choreografické figúry: menili smer krúženia, prepletali sa, podbiehajúc alebo preskakujúc rekvizitu.
2. sólové formy palicových tancov, v ktorých tanečníci preukazovali obratnosť s rekvizitou. Interpretmi boli predovšetkým muži, avšak smerom do súčasnosti aj ženy a deti. Tieto tance sú v porovnaní s reťazovými variabilnejšie a voľnejšie. Základ pohybovo-tanečnej stránky spočíval buď v krúžení s rekvizitou – tanečník ju prechytával popod nohu, tancoval okolo nej, ponad ňu a podobne, alebo sa tancovalo pomedzi nakriž položenými palicami, prútmi, slamkami či povrieslami.

Môžeme všeobecne konštatovať, že mečový tanec sa zvykol tancovať v kruhu – to je najčastejšia forma, v ktorom sa držia tanečníci za rekvizity. Tanec tvorili podskočné kroky, výskoky a tiež podbiehanie v otvorenom kruhu, symbolické uzamknutie kruhu s rekvizitou. Často je prítomný prvok rituálneho bitia jedného z tanečníkov. Celá choreografia tanca sa niekoľkokrát opakuje a má dynamický charakter s vyvrcholením v závere, kde pomocou rekvizity tanečníci utvárajú geometrický tvar v podobe hviezdy, štvorca, trojuholníka. Tanečníci interpretujú tanec v spoločnom kostýme, ak majú hlavného tanečníka, ten sa svojím výzorom zvykne odlišovať od ostatných, ale nie je to pravidlo.

Trevor Stone spomína i tzv. „mágiu tanca“,³⁶ pričom má na mysli archaické magicke prvky v mečovom tanci, ktoré sa postupne transformovali na divadelnú podobu. Za takéto prvky v tanci považuje najmä kruhovú formu tanca, rituály prezentované

---

35 CORRSIN, D. Stephen: *Sword Dancing in Europe: A History*, c. d., s. 1–2.

36 STONE, Trevor: *Rattle up, my boys. The story of Longsword dancing. Yorkshire tradition* by Trevor Stone, c. d.

Obr. 4. Obetovanie či štátie šaša. Veľka Británia, 2023. Archív autorky (so súhlasom Redcar Sword Dancers).

v tanci ako obetovanie, vykúpenie či vzkriesenie obetovaného. Tieto znaky vieme identifikovať v mečových tancoch takmer vo všetkých zdokumentovaných európskych variantoch. Stone dokladá svoju teóriu na viacerých príkladoch najmä z oblasti Yorkshiru. Zdokumentoval tanec, pri ktorom tanečníci obradne zabijú svojho vodcu alebo kapitána spoločným štátím hlavy mečmi, usporiadanými do formy hviezdy. Kapitán má na hlave čiapku zo zvieracej kože alebo kožušiny, čo môže symbolizovať predchádzajúce zvieracie obety či staršie formy rituálov. Následne každý tanečník vytiahne švihom svoj meč z formácie a obeť padá na zem.³⁷ Iným príkladom obety je tanec zo Španielska, v rámci ktorého vytvárali tanečníci rekvizitami mosty, brány, popod ktoré podliezali, v sprievode hudby robili rôzne figúry. Po príchode pred katedrálu či kostol si päť najobratnejších tanečníkov kľaklo pred hlavným oltárom a symbolicky sa prebodli.³⁸ Príkladom symbolickej obety je i tzv. „vybíjanie tanečníka“ a jeho následné vykúpenie v podobe tanca z viacerých obcí Čiech a Moravy.

Ako píše A. T. Lloyd: *„... je v povahe folklóru, že rituály sa stávajú obyčajnými zvykmi a zvyky končia ako predstavenia. Tak je to aj s našimi (má na mysli britskými, pozn. aut.) morrisovskými tancami, ktoré boli kedysi súčasťou magických obradov, ktoré*

37 Tamtiež, s. 6.

38 ALFORD, Violet: The Burgos Sword Dance. *Journal of the English Folk Dance and Song Society* 7, 1955, č. 4, s. 245-249.

Obr. 5. Taneĉna skupina Sullivan's Sword. Veľka Britáňa, 2019. Archív autorky (so súhlasom Sullivan's Sword).

*tu a tam žili ako zvyky. Keď mágia prestala mať opodstatnenie, zo zvyku spojeného s určitým obdobím sa vyvinuli v súbor tancov, ktoré nemajú žiadny iný účel, ako poskytnúť príjemne prežitú chvíľu pri zábave.*³⁹

Podoby tancov v Európe

V súvislosti so sledovanou kategóriou „kde“ môžeme hovoriť o tom, že meĉové tance sa vyskytujú v rôznych podobách, ale s nápadne podobnými znakmi naprieĉ celou Euróпой. Ich výskyt sledujeme v rôznych formách i pomenovaniach vo väčšine krajín západnej a strednej Európy. Tanec s meĉom bol veľmi populárny v rôznych obdobiach, vyskytoval sa v urbánnom i rurálnom prostredí. Podľa Corrsina, ktorý sa venoval tomtu fenoménu v európskom kontexte, ide o veľmi prispôsobivý štýl alebo komplex príbuzných štýlov, ktorý je najlepšie vnímať v kontexte miestnych štýlov, osláv a predstavení.⁴⁰ Ako príklady uvádzame v nasledujúcej časti charakteristiku tancov vo vybraných lokalitách, a to na dokreslenie pestrosti podôb a variantov tanca v Európe.

39 LLOYD, L. Alexandru: The ritual of the Căluș. Any light on the Morris? *Folk Music Journal* 3, 1978, ě. 4, s. 316–323. BliŹšie pozri napr.: <https://ich.unesco.org/en/RL/calus-ritual-00090> (cit. 01. 11. 2023).

40 CORRSIN, D. Stephen: *Sword Dancing in Europe: A History*, c. d., s. 3.

Škandinávia

Záznamy o tanci so zbraňou pochádzajú už zo šestnásteho storočia, pričom najviac ich je zo Švédska. Počas tancov vytvárali tanečníci prepletením mečov útvary ponášajúce sa na kvet - ružu. Odkazy na ružu sú zaujímavé: v jednom bode sa zdá, že ide o šesťhrannú ružu, inokedy o štvorcovú držanú nad hlavami tanečníkov. Tanec sa tancoval na náboženské piesne a tancovali ho väčšinou školáci. Kvôli úctivému a umiernenému predvedeniu sa do tanca mohli zapojiť aj miestni duchovní.⁴¹ Dochovaný je aj opis tanca, ktorý bol súčasťou väčšieho predstavenia. Počas tanca postava kráľa, nazývaného „Rex“, spievala sólo. Záver tanca pozostával zo scény v súdnej sieni, v ktorej je odsúdený jeden tanečník na postriekanie vodou. Podľa Corrsina to znamená špecifickú formu obety.⁴²

Belgicko a Holandsko

Tanec v meste Namur mal špecifickú podobu, nazýval sa tanec Makabejcov. Možno ho chápať ako odkaz na biblických Makabejcov, ktorí sa v neskorom stredovekom európskom umení a literatúre objavujú ako vojenský hrdinovia. Tanec Makabejcov bol skôr chápaný ako športový výkon, určený pre mládež. Tancovali ho siedmi mladí, zdatní a svalnatí muži či mládenci predstavujúci sedem bratov Makabejských. V pravej ruke niesli tupý meč a v ľavej ruke držali hrot meča svojho tanečného suseda. Takto, držiac meče, predvádzali tanečné pohyby a figúry, ktoré ukazovali rásnosť ich temperamentu, ohybnosť a obratnosť tanečníkov.

Ďalším dochovaným je opis tanca medzi ostrými mečmi, ktorý sa zachoval v niektorých dedinách vo Flámsku až do druhej polovice 18. storočia. V roku 1776 richtár Hornebecku zakázal obyvateľom obce túto nebezpečnú zábavu; potom nahradili meče palicami z lieskového dreva. Tanec prebiehal podobne ako tanec Makabejcov. Počas tanca mladé dievča kričalo rôzne pokriky a udierajúc palicou o lavičku udávalo tempo tanca.⁴³

Po prvej svetovej vojne bol zdokumentovaný v Belgicku tanec, nazývaný *trawantel* alebo *tanec Traweitel*, predvádzaný s palicami a drevenou obručou. Čo robilo tanec nezvyčajným, bola práve obruč. Tanečníci boli stále obručami spojení, obruč si medzi sebou podávali, prechádzali cez ňu alebo ju dvíhali nad hlavu. Na konci tanca sa reťaz pretrhla. S podobným typom tanca sa môžeme stretnúť na Slovensku, nazýval sa tzv. debnársky tanec. Tanečná forma sa, podobne ako v Belgicku, odvíjala od štyroch tanečníkov s ozdobenými ohnutými obručami, s ktorými robili viacero tanečných figúr: *hajdukujúc* prechádzali popod obruče, robili rôzne obraty, splietali obruče a d'. Na záver prišiel piaty tanečník a predviedol odzemok s malou obručou, na ktorej mal postavený pohár s vínom. Pri tanci ňou šikovne krúžil, aby víno nevylihal.⁴⁴

41 Záznam pochádza zo 17. storočia z dánskej Kodane.

42 CORRSIN, D. Stephen: *Sword Dancing in Europe: A History*, c. d., s. 63.

43 Tamtiež, s. 89.

44 KLUČÁROVÁ, Dana: *Debnársky tanec*. Dostupné na: <https://www.ludovakultura.sk/polozka-encyklopedie/debnarsky-tanec/> (cit. 01. 11. 2023).

Juhovýchodné Francúzsko a severozápadné Taliansko

Tanec *bacchu-ber* pochádza z francúzskych Álp a záznam máme až z konca 19. storočia. Tancovalo ho najčastejšie 9 tanečníkov, súčasťou boli rekvizity – krátke meče bez hrotov. Tanečníci boli mladí slobodní muži, ale bolo prijateľné, aby sa pri nedostatku tanečníkov doplnili z radov ženatých. Mali oblečené biele košele a nohavice, červené šerpy, čierne kravaty, čierne kožené topánky a tancovali bez pokrývky hlavy a. Tancovali len za sprievodu ženského spevu a tanec mal pokojné tempo, tanečníci z mečov vytvárali najčastejšie formy štvorca, ktoré sa viackrát rozpadali a znovu spájali.⁴⁵

Nevedené tance boli zdokumentované v hornatých oblastiach v blízkosti francúzskych hraníc, v oblasti Piemont, v provinciách Cuneo a Turín. Prvý opis pochádza až z roku 1913 z cestopisnej knihy Estelly Canziani a Eleanor Sinclair Rohde. V roku 1930 talianska organizácia Opera Nazionale Dopolovaro (OND) publikovala ilustrovaný opis tohto tanca a v roku 1935 ho tanečná skupina predviedla na medzinárodnom folklórnom festivale v Londýne. Tanec predvádzalo 14–18 tanečníkov, ktorých súčasťou boli i bubeník, tzv. turek, harlekýn a klaun. Tanečníci mali oblečené červené bavlnené nohavice s bielou košefou, okolo pása mali opásanú červenú šerpu s dlhými strapcami. Cez prsia mali druhú šerpu bielo-červeno-zelenú, na hlave čiapku s dlhými stuhami. Ako tanečnú rekvizitu používali dlhý, mierne zahnutý tenký meč.⁴⁶

Španielsko

V Španielsku bol zaznamenaný cechový tanec rybárskych alebo námorníckych cechov so zbraňami. Existuje množstvo materiálu zo severného Španielska, najmä vynikajúce opisy baskických tancov z konca osemnásteho a začiatku devätnásteho storočia od Larramendiho, Humboldta a Iztuetu.⁴⁷ Tance spojené so sakrálnymi obradmi, nazývané púťové tance alebo mečové tance sa tancovali na sviatok božieho tela v rámci sprievodu, ktorý sa končil v katedrále, kostole. Symbolický boj v rámci tanca predstavoval kapitán, ktorý okolo seba počas tanca viackrát šerموval mečom alebo dvoma mečmi naraz. Niekedy takto šerموvali celé línie tanečníkov. Na tanci sa zúčastňoval veľký počet tanečníkov – 20, 30 niekedy ich bolo aj 60. Tanečníci tvorili rady, línie, ba až tvar štítu. V rámci tanca vytvárali rekvizitami mosty, brány, popod ktoré podliezali. Tanečníci v sprievode hudby robili rôzne figúry. Po príchode pred katedrálu či kostol si päť alebo šesť najobratnejších tanečníkov klaklo pred hlavným oltárom a symbolicky sa obetovali, prebodli.

---

45 ALFORD, Violet: „The Baccubert“. *Journal of the English Folk Dance and Song Society* 1940, č. 1, s. 8 a n.

46 CANZIANI, Estella: The sword Dance of Fenestrelle. *Journal of the English Folk and Dance Society* 4, 1931, s. 17–21.

47 CORRSIN, D. Stephen: *Sword Dancing in Europe: A History*, c. d., s. 124–125.

Obr. 6. Skupina Komňané na tzv. Pluhovom festivale. Veľká Británia, 2020. Archív autorky. Foto P. Popelka.

Rakúsko

Väčšina záznamov o tancoch od 18. do 20. storočia pochádza z horských oblastí severozápadného Rakúska, okolo miest Linz a Salzburg. Tanec sa tancoval pre členov kráľovskej rodiny, ale aj pre nižšiu šľachtu alebo cirkevných hodnostárov. Tanečníci často pochádzali z menších miest alebo baníckych komún, ktoré sa venovali ťažbe soli, je zdokumentovaný aj tanec tancovaný lesníkmi. Tanec bol špecifický tým, že sa netancoval pravidelne, ale len na vyžiadanie vysokopostavených vrstiev. Hlavná postava blázna mala na hlave čiapku z vtáčích pier, na čierne namaľovanú tvár a okolo tela pás zvoncov. Pred tancom mal blázon krátky emocionálny prejav o tom, ako je tanec prezentovaný na počesť konkrétnej osoby (šľachty, kráľovskej rodiny). Tanečníci mali počas tanca vážny výraz tváre, ale podľa opisu sa blázon správal ako posadnutý, bľabotal, recitoval verše, behal zo strany na stranu uprostred kruhu tanečníkov, dupal a triasol zvoncami. Blázna chceli počas tanca tanečníci obetovať, preto musel byť vykúpený divákmi za peniaze alebo pivo. Často tanečníkov sprevádzal banický dychový orchester. *Salzburg*, hlavná postava tanca, bol banický predák. Tanečníci boli oblečení v typickom baníckom čiernom odevu. V rámci tanca sa vyskytoval symbolický prvok lezenia do jamy po rebríku, rebrík bol položený pozdĺž mečov a predák po ňom liezol hore a potom dolu.

Čechy a Morava

Tanec sa kedysi tancoval prakticky vo všetkých obciach v okolí Rožmberka a Kaplíc, na fašiangy tanečné skupiny chodili z dediny do dediny. Kapitán mal široký klobúk s umelými (papierovými) kvetmi. Kapitán najprv predniesol prejav, pri ktorom ho niesol na chrbte jeden z tanečníkov alebo blázon. V tanci sa vyskytovali postavy dvoch bláznov *Melhweib* (niesol drevenú varechu) a *Forchai* (niesol plnenú klobásu). Každého tanečníka vyvola kapitán a predstavil sa. Po tanci boli meče zabalené a odovzdané hostiteľovi do úschovy až do odchodu. Po samotnom predvedení tanca kapitán začal tanec s dcérou pána domu a postupne sa zapojila celá spoločnosť. Tanečníci dostali za svoju snahu a veselú zábavu obilie a ovos od farmára, pre ktorého tancovali. Medzitým mal Mehlweib za úlohu zbierať všetky druhy darov.

Na Morave boli zdokumentované rôzne typy mečových tancov najmä v regióne Uherskobrodsko, konkrétne v obciach Strání, Komňa a Bystřice pod Lopeníkem. V každej z obcí je podoba mečového tanca mierne odlišná. Najznámejšou obcou so zachovaným mečovým tancom je obec Strání tancom nazývaným *Pod šable*. Ide o mečový tanec s náhradou dreveného meča. Zmienky o tancoch s mečom a palicou na Morave sa vo výraznejšom počte objavujú až od polovice 19. storočia. Medzi najstaršie záznamy o tunajšom tanci je zmienka C. Rudczinského z 1808, ktorý spracúval plány na výstavbu sklárskej huty v Strání a očarilo ho svojrázne tancovanie. Na tanec nadšene spomínal takto:

„Před 24 lety viděl jsem některé z nich, jak v Uherském Ostrohu ve dvoře zámku svého pána s bravurou tančí svůj obvyklý loupežnický tanec, při kterém drží v ruce obnažené šavle a hole zakončené sekerou (Schwanzarhacken), odvážně těmito vražednými nástroji šermují ve snaze navzájem se zranit, aby, již krvácejíce, chladnokrevně dokázali, že pohrdají bolestí...“⁴⁸

Najviac zdokumentované podoby tancov sú z obce Strání. V Strání na fašiangový utorok prichádzajú *fašančaré* (tanečníci). Je ich päť, šiesty sa volá *gazda*. Najprv sa ohlásia starostovi a farárovi a vypýtajú si povolenie tancovať. Keď dostanú povolenie, do pravej ruky vezmú drevený meč s mosadznými krúžkami ovešanými nitmi, aby nahlas zvonili. Predvedú svoj vlastný druh tanca, počas ktorého spievajú špecifické piesne. Znakom je ražeň⁴⁹ s piatimi drevenými šablami vo farbe krvi.⁵⁰ V roku 1987 bol dokonca v obci založený *Festival masopustních tradic*. Podľa zakladateľa festivalu, Pavla Popelku, sa všetko odvíja od skutočnosti, že tu bol tanec *Pod šable* doslova od nepamäti.⁵¹

48 JERÁBEK, Richard (ed.): *Počátky národopisu na Moravě. Antologie prací z let 1786–1884*. Strážnice: Ústav lidové kultury, 1997, s. 58–60.

49 Ražeň – drevená palica, na ktorú gazda napichuje slaninu a vešia fľašky slivovice

50 POPELKA, Pavel: *Tanec pod šable jako historický i poetický fenomén*. Strání: Obec Strání, 2017, s. 1.

51 Tamtiež.

Slovensko

Reťazové palicové tance boli ešte v 1. polovici 20. storočia rozšírené vo viacerých regiónoch západného a stredného Slovenska, pretrvávajú v niekoľkých lokalitách na Záhori a v okolí stredoslovenských banských miest. Tance zdokumentovalo Centrum tradičnej ľudovej kultúry (fond TLK). Najviac záznamov je z regiónu Záhorie.

Fašiangové obchôdzky *šablárov* v Borskom Mikuláši a Borskom Petri sa konali ich nedele do utorka pred popolcovou stredu. V nedeľu bolo na programe otvorenie fašiangov slávnostnou svätou omšou, kde boli nastúpení *šablári*. Po omši sa presunuli pred obecny úrad, kde sa tancovalo tzv. maxikolo. V pondelok sa začínali obchôdzky, *mikulášski šablári* išli do Borského Petra a *petranski* do Borského Mikuláša. V utorok pokračovali obchôdzky, už každá skupina vo svojej obci. Večer sa konalo pochovávanie basy. Skupiny sa skladali z richtára a párneho počtu tanečníkov vybavených drevenými šablami. Ku skupine sa pridávali dvaja *suaninári* a mládenec, ktorý chodil ako vyzvedač po domácnostiach a zisťoval, kto tanečníkov prijme a či chcú predviesť tanec alebo šable. Niekedy sa funkcia vyzvedača spájala s postavou *suaninárov*. Úlohou *suaninárov* (slaninárov) bolo vyvádzanie rôznych šibalstiev. V skupine sa nachádzal aj pokladník, ktorý vyberal peniaze za tanec. Peniaze boli určené na zorganizovanie zábavy. Funkcia richtára vychádza z obdobia, keď existoval inštitút mládeneckého richtára, ktorý mal v konkrétnom roku na starosti aj prípravu fašiangových obchôdzok. V súčasnosti je zaužívané chodenie viacerých zoskupení *šablárov* rôznych vekových kategórií od starších detí až po ženáčov.⁵²

Fašiangový tanec *pot šable* na fašiangovej obchôdzke v Strážach je mierne odlišný. Tanečníci, držiaci sa za šable, kráčajú po kruhu. V strede kruhu leží na zemi trubkár. *Šablári* tancujú tanec *pot šable* za sprievodu dychovky na parkovisku pri rodinných domoch. V záhorských obciach Dojč a Štefanov tancujú palicový tanec tzv. *turci*. Podobné typy tancov boli zdokumentované aj v okolí Rejdovej,⁵³ a v Malej Lehote.⁵⁴

Nemecko

Z Nemecka máme dostupných viacero záznamov o mečových tancoch, spojených najmä s rôznymi profesiami. Dokumenty z juhozápadného Nemecka označujú mečové tance ako *Schwertletanz*. Tanec sa zvyčajne tancoval v jesennom termíne, najmä na dušičky, od začiatku 19. storočia i na špeciálne príležitosti a na požiadanie. Pôvodne bol tento tanec tancom miestnych cechov vinohradníkov. Prvá zmienka o tanci je z roku 1646. „*Opakovali tento tanec slobodní mládenci a nazývali ho mečový.*

52 Dostupné online: https://fondtlk.sk/sk/detail-sluk_us_cat.2-0010714-Fasiangova-obchodzka-v-Borskom-Mikulasi-00501/?disprec=7&iset=1 (cit. 01. 11. 2023).

53 Zaznamenal Ondrej Demo v roku 1981, záznam dostupný z: https://fondtlk.sk/sk/detail-sluk_us_cat.2-0012716-Palicovy-tanec-z-Rejdovej-00104/?disprec=1&iset=2 (cit. 01. 11. 2023).

54 Zaznamenal Stanislav Dúžek a Tibor Szabo v roku 1990, záznam dostupný z: https://fondtlk.sk/sk/detail-sluk_us_cat.2-0008930-Palicovy-tanec-v-Malej-Lehote-00101/?disprec=9&iset=2 (cit. 01. 11. 2023).

Obr. 7. Hviezda ako výsledok prepletenia mečov počas tanca. Veľka Británia, 2022. Archív autorky (so súhlasom Redcar Sword Dancers).

*Od 12 do 5 hodiny poobede, zvyčajne bez muzikantov a bez ženského sprievodu.*⁵⁵ Od začiatku 19. storočia museli mať tanečníci na tancovanie špeciálne povolenie či privilégium. Špecifickou postavou tohto tanca bol blázon, tzv. *Hänsele*, ktorý niesol bič, mal čierny kostým s farebnými flakmi. Táto postava, predstavujúca osamelého muža zabitého v bitke, zbierala peniaze od prizerajúcich sa. *Hänsele* v rámci fašiangového sprievodu behal po ulici, mával bičom, ale nesmel vstúpiť do kostola, nesmel hovoriť (symbolizoval bytosť z podsvetia). Tanec sa tancoval i niekoľkokrát v rámci fašiangového sprievodu.⁵⁶

Anglicko

Mečové tance z oblasti Yorkshire sú pomerne podrobne zdokumentované viacerými výskumníkmi i amatérskymi zberateľmi a nadšencami. Pôvodne sa tance tancovali najmä okolo 16. októbra alebo počas Vianoc, najmä okolo 26. decembra. Tanec tancoval väčší počet tanečníkov (10 a viac), odlišnou postavou bol vodca, ktorý mával na odeve pripnutý líščí chvost alebo zvieraciu kožu. Tanečníci požívali pri tanci meče, ktoré počas tanca prepletali do obrázcov a vzorov, napríklad do tvaru zámku, uzla, hviezdy a potom meče položili na zem a tancovali okolo nich. Súčasťou tanca bývala

55 CORRISIN, D. Stephen: *Sword Dancing in Europe: A History*, c. d., s. 171.

56 Ďalšie opisy mečových tancov a ich podôb možno pozrieť na: LANCHMANN, Theodor: *Sagen und Bräuche am Überlinger See*. Weissenhorn: Konrad Verlag, 1972, s. 143-144; WOLFRAM, Richard.: *Der Schwerttanz in Unterwössen. Sanger- und Musikantenzzeitung* 19, 1976, s. 123-128.

postava šaša, ktorý bol na konci obetovaný. Tance boli pomerne teatraľne a dramatické.⁵⁷ Ďalšie zaznamenané verzie tanca hovoria o špecifických postavách, ako harlekýni s pomalovanými tvármi alebo maskami, skupina mužov prezlečených za ženy *Madgies* alebo *Madgy-Pegs*.⁵⁸

Od konca 19. storočia a v priebehu 20. storočia bol zdokumentovaný tzv. *rapper dance*, tanec s mečom a čepelou dlhou okolo 60 cm. Meč bol tenký, ľahký, vyrobený z ocele, podobný kordu, ohybný ako prút. Počas tanca tanečníci rôznymi spôsobmi preliezali, preskakovali meče, vytvárali z nich brány. *Rapper dance* tancovali pôvodne baníci, v rámci tohto tanca vytvárali aj iné obrazce, ako napríklad tvar orecha špecifickým zhlukom mečov. Správy z 20. a 30. rokov 20. storočia zo severného Anglicka ukazujú, že okrem typicky chlapčenskej a mužskej zostavy tanec tancovali aj dievčatá a ženy.⁵⁹ Podrobné popisy a históriu tancov uverejnil vo svojom časopise *Rattle Up, my boys!* zberateľ a výskumník Trevor Stone.⁶⁰ Tieto tance sú dodnes živé a uchovávajú ich viaceré tanečné skupiny, výskumy mečových tancov realizuje najmä *English Folk Dance and Song Society*, ktorá sídli v dome významného bádateľa Cecila Sharpa v Londýne.⁶¹

Záver

Tanec s mečom môžeme považovať za jeden z najrozsiahljších a najdramatickejších štýlov ľudového tanca v Európe. Vyvinul sa v neskorom stredoveku a dodnes sa praktizuje v mnohých európskych krajinách. Možno konštatovať, že pri tomto type tanca platia zákonitosti folklórneho fenoménu vo význame, že pôvodný magický obradný rituál sa premenil na zvyk, ktorý sa postupne transformuje na predstavenie.⁶² Vďaka tzv. vzkrieseniu tanca v jednotlivých krajinách, v poslednom čase najmä vďaka festivalom a folklórnym skupinám, dnes tanec môžeme vo svojom prirodzenom prostredí vidieť ako divadelné, tanečné predstavenie počas fašiangov či priebežne počas roka, prezentovaný pri rôznych príležitostiach. Podarilo sa nám identifikovať niekoľko znakov, ktoré naprieč Európou spájajú všetky typy mečových tancov. Ukazujú, že napriek variantom majú spoločný základ, charakteristické znaky a spoločné prejavy takmer v celej Európe, resp. v krajinách, kde boli zdokumentované.

Mečové tance sa vďaka migrácii z Anglicka rozšírili i do Severnej Ameriky, kde sú dodnes vďaka viacerým tanečným skupinám a záujmovým organizáciám pomerne živé.

57 CAWTE, Edwin Christopher: A History of the Rapper Dance. *Folk Music Journal* 4, 1981, č. 2, s. 97.

58 CORRISIN, D. Stephen: *Sword Dancing in Europe: A History*, c. d., s. 197.

59 Bližšie o tancoch pozri napríklad prácu: KENNEDY, Douglas – SINCLAIR, Marjory – WHITEMAN, Elsie: *The North Skelton Sword-Dance and the Newbiggin Rapper Dance*. London: English Folk Dance and Song Society, 1971.

60 STONE, Trevor: *Rattle up, my boys. The Story of Longsword Dancing, a Yorkshire Tradition*. Bradford: T. Stone, 1979.

61 Pozri najmä stránku *English Folk Dance nad Song Society*. Dostupné z: <https://www.efds.org> (cit. 01. 11. 2023).

62 POPELKA, Pavel: *Tanec Pod šablou jako historický i poetický fenomén*, c. d., s. 21–22.

Napriek tomu, že jeho pôvod nevieme jednoznačne definovať, otvára sa tým priestor na hlbšie uvažovanie nad témou so snahou pokúsiť sa nájsť spoločné prieniky všetkých variantov mečových tancov. Možno vytušiť, že pôvodne mal tento tanec viac obradový či magický význam tak pre jeho nositeľov, ako ako aj pre širšiu komunitu divákov. Okrem toho, ako cechový či profesijný tanec prezentoval svojich nositeľov a ich sociálny či profesijný status. I keď sa s ním dnes stretujeme zväčša len v divadelnej či v rámci folklorizmu značne štylizovanej podobe, tvorí stále neoddeliteľnú súčasť kultúrneho dedičstva mnohých lokalít, najmä v strednej Európe a na Britských ostrovoch. V západnej Európe je vo forme divadla prezentovaný počas rôznych príležitostí ako hra, zábava, prejav tanečnej zručnosti či výsledok záujmovej činnosti.

Mečové tance majú v Európe stále svoje miesto. Konajú sa súťaže v prezentácii tanca, festivaly, výstavy, venujú sa im vlastné časopisy, organizácie, súbory a krúžky jeho nositeľov a prezentérov. Sú tak neoddeliteľnou a stále živou súčasťou kultúrneho dedičstva Európy.

Literatúra

- ALFORD, Violet: Notes on Three Provençal Dances. *Journal of the English Folk Dance and Song Society* 4, 1941, č. 2, s. 67-76.
- ALFORD, Violet: The Burgos Sword Dance. *Journal of the English Folk Dance and Song Society* 7, 1955, č. 4, s. 245-249.
- AU, Hans - PIENEN, Bernhard: *Deutscher Schwerttanz*. Kassel. Germany: Bärenreiter, 1935.
- BRTÁŇ, Rudolf: Ľudové obyčaje z okolia Banskej Bytrice, Chyžného a Mošoviec pred 100-130 rokmi. *Národopisný zborník* 1946, č. 6-7, s. 176.
- CANZIANI, Estella: The Sword Dance of Fenestrelle. *Journal of the English Folk and Dance Society* 4, 1931, s. 17-21.
- CAWTE, Edwin Christopher: A History of the Rapper Dance. *Folk Music Journal* 4, 1981, č. 2, s. 79-116. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/4522778> (cit. 01. 11. 2023).
- CAWTE, Edwin Christopher: Watching Cecil Sharp at Work: A Study of His Records of Sword Dances Using His Field Notebooks. *Folk Music Journal* 8, 2003, č. 3, s. 282-313. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/4522688> (cit. 01. 11. 2023).
- CORRSIN, D. Stephen: The Historiography of European Linked Sword Dancing. *Dance Research Journal* 25, 1993, č. 1, s. 1-12. <https://doi.org/10.2307/1478186>
- CORRSIN, D. Stephen: *Sword Dancing in Europe: A History*. Wiltshire: Hisarlik Press, 1997.
- DŮŽEK, Stanislav: K súčasnému stavu fašiangových tanečných tradícií na Slovensku. Pohľad cez výskum Etnografického atlasu Slovenska. In: Frolec, Vaclav - Tomeš, Josef (eds): *Masopustní tradice. Památce PhDr. Josefa Tomše, CSc.* Brno: Blok, 1979, s. 156-157.

- DŮŽEK, Stanislav: Ludové tance vo fašiangových obyčajoch na Slovensku. In: *Musicologica Slovaca. Ľudové hudobné a tanečné zvykoslovie*. Bratislava: Veda, 1989.
- DŮŽEK, Stanislav: Ludový tanec. In: Stoličná, Rastislava (ed.): *Slovensko – európske kontexty ľudovej kultúry*. Bratislava: Veda, 2000, s. 323–339.
- FORREST, John: *Morris and Mattachin. A study in Comparative Choreography*. London: English Folk Dance and Song Society – Sheffield: Centre for English Cultural tradition and Language, 1984.
- GALANTI, Bianca Maria: *La danza della spada in Italia*. Roma: Edizioni italiane, 1942.
- PETER, Ilka: Zwei Schwerttänze aus dem Böhmerwald. In: *Der Tanzbeschreibungen, Tanzforschung: Gesammelte Volkstanzstudien*. Vienna: Österreichischer Bundesverlag, 1983, s. 137–145, <https://doi.org/10.2307/1478186>
- INGLEHEARN, Madeleine: Swedish Sword Dances in the 16th and 17th Centuries. *Early Music* 14, 1986, č. 3, s. 367–372.
- JANÁČEK, Leoš: „Pod šable“. Tanec mečový na naší domácí půdě. In: *O lidové písni a lidové hudbě. Dokumenty a studie*. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1955, s. 235–236.
- JELÍNKOVÁ, Zdenka: Zbojnické tance na Moravě a ve Slezsku. *Slovenský národopis* 36, 1988, č. 3–4, s. 508–517.
- JEŘÁBEK, Richard (ed.): *Počátky národopisu na Moravě. Antologie prací z let 1786–1884*. Strážnice: Ústav lidové kultury, 1997, s. 58–60.
- KANOVSKÝ, Martin: *Kultúrna a sociálna antropológia. Osobnosti a teórie*. Bratislava: Chronos, 2004.
- KENNEDY, Douglas – SINCLAIR, Marjory – WHITEMAN, Elsie: *The North Skelton Sword-Dance and the Newbiggin Rapper Dance*. London: English Folk Dance and Song Society, 1971.
- KLŮČÁROVÁ, Dana: *Debnársky tanec*. Dostupné z: <https://www.ludovakultura.sk/polozka-encyklopedie/debnarsky-tanec/> (cit. 01. 11. 2023).
- KLŮČÁROVÁ, Dana: *Palicové tance*. Dostupné z: <https://www.ludovakultura.sk/polozka-encyklopedie/palicove-tance/> (cit. 01. 11. 2023).
- KUNZ, Ludvík: Komentář k Janáčkovu studiu mečového tance ze Strání. *Slovácko* 30, 1988, s. 155–170.
- LAUDOVÁ, Hannah: Tradice mečových tanců v lidové kultuře Československa. In: *Taneční listy* 24, 1986, č. 2, s. 14–15.
- LAUDOVÁ, Hana – STAVĚLOVÁ, Daniela: Mečový tanec. In: Brouček, Stanislav – Jeřábek, Richard (eds.): *Lidová kultura. Národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska*. Praha: Mladá fronta, 2007, s. 546.
- LANCHMANN, Theodor: *Sagen und Bräuche am Überlinger See*. Weissenhorn: Konrad Verlag, 1972, s. 143–144.

- LLOYD, L. Alexandru: The Ritual of the Căluș. Any light on the Morris? *Folk Music Journal* 3, 1978, č. 4, s. 316–323.
- NĚMCOVÁ, Božena: *Národopisné a cestopisné obrazy*. Praha: SNKLHU, 1957.
- PAVLICOVÁ, Martina: *Cestami lidového tance*. Zdenka Jelínková a česká etnochoreologie. Etnologické studie 13. Brno: Masarykova Univerzita, 2012.
- PETŘÍKOVÁ, Magdalena: Mužské mečové masopustní tance. In: *Lidové tance z Čech, Moravy a Slezska. Řada druhá. Mužské taneční projevy*. Strážnice: Národní ústav lidové kultury, 2006.
- POPELKA, Pavel: *Ekologie straňanského masopustního tance Pod šable*. In: Frolec, Václav – Tomeš, Josef (eds.): *Masopustní tradice. Památce PhDr. Josefa Tomše*, CSc. Brno: Blok, 1979, s. 165–71.
- POPELKA, Pavel: *Festival masopustních tradic, 25 let. Strání 1987–2012*. Uherský Brod: Muzeum Jana Amose Komenského a obec Strání, publikace s DVD, 2012.
- POPELKA, Pavel: K typologii masopustních obchůzek na východní Moravě. In: Frolec, Václav (ed.): *Obřadní obchůzky. Na počest Bohuslava Beneše*. Uherské Hradiště: Slováké muzeum, 1988, s. 109–124.
- POPELKA, Pavel: *Tanec Pod šable jako historický i poetický fenomén*. Strání: Obec Strání, 2017.
- POPELKOVÁ, Alena: *Role gazdy při masopustní obchůzce ve Strání*. Bakalářská diplomová práce. Brno: Masarykova Univerzita, Filozofická fakulta, Ústav evropské etnologie, 2016.
- POSPÍŠIL, František: Mečový (zbrojný) tanec na slovanské půdě. *Národopisný věstník československý* 6, 1911, s. 25–56.
- SHARP, Cecil James: *The Sword-Dances of Northern England*. London: Novello, 1911–1913.
- SCHOFIELD, Derek: The English Long Sword Dance: A Comparison between Two Contemporary Traditional Teams. In: *Studia Musicologica Academiae Scientiarum Hungaricae*. Budapest: Akadémiai Kiadó, 1991, s. 319–326. <https://doi.org/10.2307/902454>
- SMITH, Paul: Sir Walter Scott and the Sword Dance from Papa Stour. Shetland: Some Observations. In: Cass, Eddie – Millington, Peter (eds): *Folk Drama Studies Today: Papers Given at the International Traditional Drama Conference, 19–21 July 2002*, University of Sheffield, England. Sheffield: Traditional Drama Research Group, 2003, s. 47–66.
- STONE, Trevor: *Rattle up, my boys. The Story of Longsword Dancing, a Yorkshire Tradition*. Bradford: T. Stone, 1979.
- STONE, Trevor: *Rattle Up, My Boys: The Story of Longsword Dancing, a Yorkshire Tradition*. (2nd edition.) Sale, Cheshire: T. Stone, 1980.
- SUGHRUE, Mary Cynthia: *Continuity, Conflict and Change: A contextual and comparative Study of Three South Yorkshire Longsword Dance Teams*. Dizertačná práca,

- Sheffield: University of Sheffield, Department of English Language and Linguistics, 1992, 347 s. Dostupné z: https://etheses.whiterose.ac.uk/3425/2/247720_vol1.pdf (cit. 01. 11. 2023).
- TACITUS, Cornelius: *Germania*, kapitola 24. Dostupné z: <http://www.thelatinlibrary.com/tacitus/tac.ger.shtml> (cit. 01. 11. 2023).
- TYLOR, Edward Burnett: *Primitives culture: Researches into the Development of Mythology, Philosophy, Religion, Language, Art and Custom I*. London: J. Murray, 1871, s. 110-111.
- WALSDORF, Hana: Nudes, Swords, and the Germanic Imagination: Renditions of Germanic Sword Dance Narratives in Early Twentieth-Century Dance. *Dance Research Journal* 47, 2015, č. 3, s. 25-50. <https://doi.org/10.1017/S0149767715000340>
- WOLFRAM, Richard.: Der Schwerttanz in Unterwössen. *Sänger-und Musikantenzeitung* 19, 1976, s. 123-128.
- ZÁLESÁK, Cyril: *Ludové tance na Slovensku*. Bratislava: Osveta, 1964.
- ZÍBRT, Čeněk: *Jak se kdy v Čechách tancovalo. Dějiny tance v Čechách, na Moravě, ve Slezsku a na Slovensku z věků nejstarších až do nové doby se zvláštním zřeteltem k dějinám tance vůbec*. Praha: F. Šimáček, 1895.

Internetové zdroje:

- English Folk Dance nad Song Society*. Dostupné z: <https://www.efdss.org> (cit. 01. 11. 2023).
- Fašiangová obchôdzka v Borskom Mikuláši*. Dostupné z: https://fondtlk.sk/sk/detail-sluk_us_cat.2-0010714-Fasiangova-obchodzka-v-Borskom-Mikulasi-00501/?disprec=7&iset=1 (cit. 01. 11. 2023).
- Masopustní mečové tance z Uherskobrodská*. Dostupné z: <https://www.nulk.cz/2023/01/24/masopustni-mecove-tance-na-uherskobrodsku/> (cit. 01. 11. 2023).
- Masopustní mečové tance pod šable se přidají k jízdě králů*. Dostupné z: <https://www.ahaonline.cz/clanek/musite-vedet/191478/masopustni-mecove-tance-pod-sable-se-pridaji-k-jizde-kralu.html> (cit. 01. 11. 2023).
- Palicový tanec z Rejdovej*. Dostupné z: https://fondtlk.sk/sk/detail-sluk_us_cat.2-0012716-Palicovy-tanec-z-Rejdovej-00104/?disprec=1&iset=2 (cit. 01. 11. 2023).
- Palicový tanec v Malej Lehote*. Dostupné z: https://fondtlk.sk/sk/detail-sluk_us_cat.2-0008930-Palicovy-tanec-v-Malej-Lehote-00101/?disprec=9&iset=2 (cit. 01. 11. 2023).